

**TRØNDELAG
STATSADVOKATEMBETER**

Justis- og beredskapsdepartementet
Regjeringen.no

DERES REF.:
23/259

VÅR REF.:
23/122 kst006

DATO:
31.03.2023

Høringssvar til NOU 2022:21 - Strafferettslig vern av den seksuelle selvbestemmelsesretten

1. Innledning

Straffelovrådet har arbeidet ut fra følgende mandat:

I tråd med regjeringens handlingsplan mot voldtekt 2019–2022 (tiltak 17) I har rådets mandat vært å «foreta en samlet gjennomgang av straffelovens bestemmelser om seksuelle krenkelser, herunder straffebudet om voldtekt». Siktemålet er i henhold til mandatet «å utforme en regulering som samlet sett ivaretar den enkeltes rett til seksuell selvbestemmelse og andre grunnleggende krav til en rettsstatlig utforming av straffelovgivningen».

Rådet har lagt hovedvekt på en gjennomgang av straffebestemmelsene som er mest sentrale for å verne den seksuelle selvbestemmelsesretten. Rådet har kommet til at det er behov for flere endringer i straffeloven kapittel 26 og mener det er nødvendig med en reform som endrer oppbygningen i kapittel 26. De foreslåtte endringene tar særlig sikte på å styrke vernet av den enkeltes seksuelle selvbestemmelsesrett, styrke barns rettsstilling og legge til rette for bedre forholdsmessighet i reaksjonsfastsettelsen. Rådet uttaler at enkelte av endringene kan gi bedre samsvar mellom lovverket og Norges folkerettslige forpliktelser.

2. Er det nødvendig med reform nå?

Trøndelag statsadvokatembeter mener at mange av forslagene mangler sterk begrunnelse for å endres. Straffelovens seksuallovbruddskapittel har vært endret i flere omganger. I kjølvannet av endringer tar det lang tid før lovreglene "setter" seg. Endres lovtekst må gjerne Høyesterett inn og uttale seg om de enkelte vilkårsendringer.

Det er en fare ved endringer at utilsiktede konsekvenser gjør seg gjeldende. Det er også en fare for at områder blir straffrie for eksempel på grunn av at lovarbeidet ikke har hatt med seg hensynet til subjektiv skyld og forsettsvurderinger. En kommer tilbake til eksempler på dette under punkt 4.

Dette er et område hvor forutberegnelighet er svært viktig. Å innføre nye begrep, gjøre områder straffrie uten omfattende begrunnelse (som å senke seksuell lavalder), er relativt store endringer. Slike endringer bør ha god og forskningsbasert kunnskap som fundament.

Vi er opptatt av den almenpreventive virkning og hvilke signaler lovgiver vil sende ut på seksuallovbruddsområdet. Ved å være tydelig over lengre tid vil oppfatninger om hva som er tillatt eller ikke befestes seg i befolkningen. Dette virker individualpreventivt. Dette taler ikke for en ny reform nå, få år etter forrige "reform".

Det har vært av betydning å få opp straffnivået for voldtekt og overgrep av barn som historisk har vært svært lavt på dette området, og med god grunn kritisert. Den politiske vilje har vært sterk for å få domstolene til å øke straffene. Det var ikke uten grunn at minstestraff ble økt og at forarbeidene uttrykkelig fastsatte normalstraffnivå i 2009. Dette har Høyesterett lojalt fulgt opp.

3. Samtykkebestemmelsen

Etter Trøndelag statsadvokatembeters oppfatning kan en innføre bestemmelse som rammer seksuell omgang uten samtykke på en enklere måte enn å reformere lovverket. I dag rammes seksuell handling uten samtykke med en strafferamme på inntil 1 år. Det har lenge vært oppfattet som en mangel ved regelverket at en ikke har en tilsvarende bestemmelse som rammer seksuell omgang uten samtykke. Denne kan enkelt plasseres inn i eksisterende straffelov § 297 som et nytt annet ledd. Straffverdigheten kan ligge på linje med bestemmelsen om grov uaktsom voldtekt som har en strafferamme på inntil 6 år.

Trøndelag statsadvokatembeter foreslår følgende endring i straffeloven (2005):

Straffeloven § 297 – Seksuell omgang og seksuell handling uten samtykke

Med bot eller fengsel inntil 2 år straffes den som foretar seksuell handling med noen som ikke vil det, og som gir uttrykk for dette i ord eller handling.

Med fengsel inntil 6 år, straffes den som har seksuell omgang med noen som ikke vil det, og som gir uttrykk for dette i ord eller handling.

Eventuelt kan en fortsatt benytte begrepet "samtykke" som vilkår. Dette er fra før av godt innarbeidet i straffeloven og er enkelt å oppfatte. Innholdet av vilkåret kan utdypes i forarbeidene.

4. Dersom lovgiver vil ha reform, vil Trøndelag statsadvokatembeter peke på følgende:

4.1. Lovforslaget § 291, endring av straffeloven (2005) § 298

Straffeloven (2005) § 298 Seksuell krenkende atferd offentlig eller uten samtykke

Med bot eller fengsel inntil 1 år straffes den som i ord eller handling utviser seksuelt krenkende eller annen uanstendig atferd

- a. på offentlig sted, eller*
- b. i nærvær av eller overfor noen som ikke har samtykket i det*

Lovutkastet § 291 Seksuelt krenkende atferd

Med bot eller fengsel inntil 1 år straffes den som i ord eller handling utviser seksuelt krenkende atferd på offentlig sted eller i nærvær av eller overfor noen.

Vilkåret "annen uanstendig adferd" foreslås fjernet.

Rådet begrunner endringsforslaget med at

Slik bestemmelsen er utformet i dag rammer den både seksuelt krenkende atferd og annen uanstendig atferd. Slik rådet ser det, er det ikke grunn til å ramme atferd som kun kan karakteriseres som «uanstendig», men som ikke samtidig er av krenkende karakter. I forarbeidene til straffeloven er det gitt uttrykk for at «[e]t ønske om å hindre at moralske normer [...] krenkes gjennom en livsførsel eller en atferd er ikke tungtveiende nok til å rettferdiggjøre at livsførselen eller atferden strafflegges». Rådet anbefaler på denne bakgrunn at formuleringen «annen uanstendig atferd» ikke videreføres. Rådet legger til grunn at dette ikke vil innebære noen realitetsendring.

Vi vil peke på to områder som kan falle utenom på grunn av krav til at krenkelsen skal være forsettlig.

Det kan hevdes i forbindelse med blotting at det ikke lå innenfor forsettet å krenke noen. Blotting kan være uttrykk for en seksuell forstyrrelse og kan utføres av en som kun tenker på sin egen seksuelle tilfredsstillelse.

F65.2 Blotting – egen diagnose i ICD-10

Gjentatt eller vedvarende tendens til å blotte kjønnsorganene for fremmede (vanligvis av motsatt kjønn) eller for personer på offentlig sted uten å invitere til, eller ha noe ønske om, nærmere kontakt. Personen føler vanligvis, men ikke alltid, seksuell opphisselse på tidspunktet for blottingen, som vanligvis etterfølges av onani.

Lovforslaget kan medføre usikkerhet om at forsettskravet er oppfylt. For eksempel kan det hevdes fra gjerningspersonen at hans forsett gikk på å tilfredstille seg selv, og ikke krenke noen med blottingen. Ved å beholde vilkåret "annen uanstendig adferd" unngår en usikkerhet ved vurderingen av forsettskravet.

Et annet typetilfelle er nevnt i Rt-1995-1983. Denne avgjørelsen gjaldt kinking inn i et dusjrom, gjennom et spesielt type spill, kombinert med et hull bak speilet. Høyesterett uttalte at handlingen måtte vurderes som utuktig adferd som krenket ærbarhet, selv om krenkelsen var skjedd «overfor noen» som ikke hadde samtykket og som ikke visste seg iaktatt.

I et slikt typetilfelle ligger det ikke innenfor gjerningspersonens forsett å krenke. Antagelig vil ikke dette typetilfellet være straffbart dersom vilkåret "annen uanstendig adferd" fjernes, da det kan hevdes at det ikke lå innenfor gjerningspersonens forsett å krenke noen. At fornærmede føler seg krenket etter den seksuelt motiverte kinkingen blir oppdaget, forrykker ikke kravet til forsett under handlingen.

I dag kan en også tenke seg andre metoder for å drive med seksuelt motivert kinking, f.eks. med montert kamera på dusjrom, soverom etc.

Etter Trøndelag statsadvokatembeters oppfatning bør man ikke endre straffeloven (2005) § 298. Eksempel på utilsiktet virkning under lovendring ved krav til forsett, finner en i HR-2019-563.

4.2. Lovforslaget § 292, endring av straffeloven (2005) § 297

Straffeloven (2005) § 297 Seksuell handling uten samtykke

Med bot eller fengsel inntil 1 år straffes den som foretar seksuell handling med noen som ikke har samtykket i det.

Lovutkastet § 292 Seksuelt krenkende berøring

Med bot eller fengsel inntil 2 år straffes den som berører noen på en seksuelt krenkende måte.

På samme måte straffes den som ved vold eller truende atferd får noen til å berøre seg, en annen eller seg selv på en seksuell måte.

Vi foreslår over å utvide straffeloven (2005) § 297 til også å gjelde seksuell omgang uten samtykke. Se foran under punkt 3.

Rådet foreslår å erstatte seksuell handling uten samtykke med seksuelt krenkende berøring.

Som det fremgår ovenfor, ønsker rådet å videreføre innholdet i vilkåret «seksuell handling» i straffeloven § 297. Det som i dag anses som en «seksuell handling», vil altså også omfattes av vilkåret «seksuell berøring». Det vises til punkt 6.3 om innholdet i «seksuell handling». Den seksuelle berøringen må imidlertid være «krenkende» for at den skal være straffbar. Det sentrale hensynet bak bestemmelsen om seksuelt krenkende berøring er å verne den seksuelle selvbestemmelsesretten.

Selv om rådet peker på at bestemmelsen vil ha samme innhold som tidligere, er dette snakk om et nytt begrep som vil måtte uteskes i rettspraksis. Påtalemyndigheten kan derfor se for seg en ny periode med begrepsfortolkning opp mot forarbeidene. En er ikke uenig i at uttrykket berøring kan erstatte handling som et bedre begrep, men ved å erstatte "samtykke" med "seksuelt krenkende måte" innføres noe nytt som i praksis kan vise seg å reise nye spørsmål knyttet til anvendelsen. Det å bevise at gjerningsmannen har forsett om å begå en seksuelt krenkende handling kan vise seg å bli tyngre i praksis etter en slik endring som rådet foreslår, enn ved å beholde den eksisterende bestemmelsen.

Trøndelag statsadvokatembeter tiltrer at "handling" erstattes med "berører", men ikke at begrepet "krenkende måte" erstatter "samtykke." Å beholde bestemmelsen i straffeloven (2005) § 297 om seksuell handling uten samtykke inneholder klarere vilkår som vil være enklere å bevise og enklere for allmenheten og rettsanvender å forholde seg til.

4.3. Lovforslaget § 293, endring av straffeloven (2005) § 295

Straffeloven (2005) § 295 Misbruk av overmaktsforhold og lignende

Med fengsel inntil 6 år straffes den som skaffer seg eller en annen seksuell omgang, eller får noen til å utføre handlinger som svarer til seksuell omgang med seg selv ved

- a. misbruk av stilling, avhengighetsforhold eller tillitsforhold, eller*
- b. å utnytte noens psykiske lidelse eller psykiske utviklingshemming dersom forholdet ikke rammes av § 291, eller*
- c. å utnytte en person under 18 år i en særlig sårbar livssituasjon.*

På samme måte straffes den som ved forhold som nevnt i første ledd bokstav a til c får noen til å ha seksuell omgang med hverandre.

Lovutkastet § 293 Seksuell utnyttelse

Med fengsel inntil 6 år straffes den som skaffer seg seksuell omgang ved å utnytte noen som har vesentlig nedsatte forutsetninger for å motsette seg handlingen, på grunn av

- a) avhengighetsforhold, tillitsforhold eller overmaktsforhold,*
- b) psykisk lidelse eller psykisk utviklingshemming, eller*
- c) ruspåvirkning.*

På samme måte straffes den som ved forhold som nevnt i første ledd får noen til å ha seksuell omgang med en annen eller til å utføre handlinger som svarer til seksuell omgang med seg selv.

Rådet foreslår å innta et vilkår om at den seksuelle omgangen må være skaffet ved utnyttelse av noen vesentlige nedsatte forutsetninger for å motsette seg handlingen som et grunnleggende vilkår innledningsvis i bestemmelsen.

Dette begrunnes slik av rådet:

Det foreslås en ny bestemmelse i straffeloven § 293 om seksuell utnyttelse, som langt på vei viderefører dagens bestemmelse i straffeloven § 295 om misbruk av overmaktsforhold mv. I den nye bestemmelsen er det imidlertid inntatt vilkår om at den seksuelle omgangen må være skaffet ved utnyttelse av noens vesentlige nedsatte forutsetninger for å motsette seg handlingen på grunn av nærmere bestemte forhold (bokstav a til c). Formålet med de foreslåtte endringene er å tydeliggjøre kjennetegn ved seksuell utnyttelse, både ved fornærmedes tilstand og ved gjerningspersonens fremgangsmåte. Bestemmelsen får dermed bedre frem enn dagens bestemmelse i § 295 hva som kjennetegner krenkelsen i tilfeller av seksuell utnyttelse, som også kan ha blitt initiert av den fornærmede og tilsynelatende være basert på frivillighet.

Etter vår oppfatning vil denne endringen føre til at flere typetilfeller enn tidligere kan falle utenom bestemmelsen. Ved å knytte nye forutsetninger til fornærmedes situasjon vil bestemmelsen avgrenses mot praktiske tilfeller hvor fornærmede er mer eller mindre ressurssterk. Dette gjelder spesielt i tilfellene som faller inn under forslaget punkt a).

Ett eksempel fra sak under etterforskning i Trøndelag:

I Trøndelag etterforskes en kommunelege for overgrep mot minst 50 kvinner hvor han utnyttet sin stilling og overmaktsituasjon til å utnytte kvinnene seksuelt.

Disse kvinnene trenger ikke nødvendigvis å ha vesentlige nedsatte forutsetninger for å motsette seg handlingen. Legen har utnyttet sin stilling og overmakt til å komme i posisjon til å skaffe seg seksuell omgang med også ressurssterke kvinner.

Å fjerne eksempelet "stilling" fra lovteksten kan også gi feil signal om at det å utnytte sin stilling er avkriminalisert. Dette kan også utelukke tilfeller fra straffbarhet, slik som legen som utnyttet sin stilling.

Særlig om forslaget punkt c) - ruspåvirkning

Rådet foreslår også å utvide bestemmelsen til å gjelde tilfeller hvor fornærmede er ruspåvirket. Det er ikke tilsvarende bestemmelser i de nordiske land, slik at forslaget er ikke begrunnet i nordisk rettslikhet.

Om vilkårene uttaler rådet:

Det er de klart straffverdige tilfellene av utnyttelse av noens særlig sårbar situasjon på grunn av ruspåvirkning, hvor fornærmede bare i liten grad kan sies å delta frivillig, som bør rammes.

Vilkåret om at fornærmede må ha vesentlig nedsatte forutsetninger for å motsette seg den seksuelle omgangen på grunn av ruspåvirkning, må vurderes konkret. Vilkåret er ikke oppfylt alene fordi den ruspåvirkedes dømmekraft og evne til selvkontroll er sterkt nedsatt. Som det fremgår av punkt 26.5.2, tar vilkåret sikte på å fange opp tilfeller hvor fornærmede bare i begrenset grad er i stand til å ta et reelt valg om å delta i handlingene eller ikke. Dette er ment å være en høy terskel, og er den samme terskelen som gjelder for hvor svekket fornærmede må være etter de andre straffalternativene i § 293 første ledd bokstav a og b.

Rådet beskriver videre mange vurderingstemaer som

Når det gjelder ruspåvirkning, vil relevante momenter i vurderingen av om vilkåret er oppfylt for eksempel kunne være om den ruspåvirkede er i stand til å orientere seg om tid og sted, om vedkommende svarer adekvat på spørsmål og om vedkommende glir inn og ut av søvn. Det har ikke noe å si hva slags rusmidler fornærmede er påvirket av. Heller ikke graden av ruspåvirkning målt i promille eller lignende er avgjørende. Det sentrale må være rusens virkning på fornærmede, og om fornærmedes forutsetninger for å utøve sin seksuelle selvbestemmelsesrett er vesentlig redusert. Det kan være tilfellet også ved lavere inntak av rusmidler, og vil kunne variere fra person til person.

Rådet nevner videre at man ikke trenger å straffe tilfeller hvor begge har vært like ruspåvirket.

Vi oppfatter lovutkastet slik at det inneholder mange momenter som må vurderes ut fra faktum i saken. Det kan oppfattes som uklart hva loven tar sikte på å ramme og lovforslaget kan stride med klarhetskravet til straffehjemmelen.

For almenheten kan en uklar bestemmelse være vanskelig å praktisere og forholde seg til. Klarhet er en forutsetning for at bestemmelsen skal virke individualpreventivt.

Videre vil en slik bestemmelse i praksis bli vanskelig å håndtere i forhold til objektive vilkår og forsettskravet. Bestemmelsen vil kreve betydelig etterforskning på grunn av de mange momentene en må vurdere. En annen konsekvens er at etterforskning av slike saker vil være svært inngripende og integritetskrenkende overfor de impliserte.

Det følger av rådets forslag at det kan være litt frivillighet og at grad av ruspåvirkning ikke nødvendigvis trenger å ha betydning. Det følger videre av forslaget at rusjevnbyrdighet kan medføre straffrihet. Det kan derfor reises spørsmål om ikke rådets forslag er i motstrid med straffeloven (2005) § 25, hvorefter gjerningsperson som handler i selvforskyldt rus skal behandles om han var edru på gjerningstiden.

En må samtidig se hen til at man fra før av har voldtektsbestemmelse i straffeloven (2005) som rammer seksuell omgang med fornærmede som var ute av stand til å motsette seg omgangen på grunn av ruspåvirkning. Er en usikker på om denne rammer det konkrete forholdet, kan en vurdere å

benytte bestemmelsen om grov uaktsom voldtekt og ved ikraftredelse av ny samtykkebestemmelse er også denne bestemmelsen aktuell å vurdere. For de to første bestemmelsen har man en praksisoppgang fra Høyesterett og for den siste bestemmelsen som ennå ikke er vedtatt, er vilkårene enklere og oppfyller kravet til klarhet.

Trøndelag statsadvokatembeter vil fraråde å innføre ruspåvirkningsbestemmelsen.

4.4.Lovforslaget § 294, endring av straffeloven (2005) § 291

Straffeloven (2005) § 291 Voldtekt

Med fengsel inntil 10 år straffes den som

- a. skaffer seg seksuell omgang ved vold eller truende atferd,*
- b. har seksuell omgang med noen som er bevisstløs eller av andre grunner ute av stand til å motsette seg handlingen, eller*
- c. ved vold eller truende atferd får noen til å ha seksuell omgang med en annen, eller til å utføre handlinger som svarer til seksuell omgang med seg selv.*

§ 294 Seksuell omgang uten samtykke

Med fengsel inntil 10 år straffes den som

- a)skaffer seg seksuell omgang ved vold eller truende atferd,*
- b)har seksuell omgang med noen som ikke vil det, og som gir uttrykk for dette i ord eller handling,*
- c)har seksuell omgang med noen som er ute av stand til å motsette seg handlingen, eller*
- d)ved vold eller truende atferd får noen til å ha seksuell omgang med en annen, eller til å utføre handlinger som svarer til seksuell omgang med seg selv.*

Bestemmelsen fremstår som den samme som i straffeloven (2005) § 291 med unntak av pkt. b) som omhandler samtykkebestemmelsen. Hvis man følger Trøndelag statsadvokatembeters forslag se punkt 3, ved å lage egen bestemmelse, trenger man heller ikke endre overskriften som foreslått.

Trøndelag statsadvokatembeter mener at signaleffekten ved ikke å innta voldtekt i overskriften, kan virke ovenfor almenheten slik at alvorligheten av innholdet i bestemmelsen reduseres.

4.5.Lovforslaget § 295, endring av straffeloven (2005) § 292 og § 293

Straffeloven (2005) § 292. Minstestraff for voldtekt til samleie mv.

Straffen er fengsel fra 3 inntil 15 år dersom voldtekten som nevnt i § 291 omfatter:

- a. innføring av penis i skjede- eller endetarmsåpning,*
- b. innføring av penis i fornærmedes munn,*
- c. innføring av gjenstand i skjede- eller endetarmsåpning, eller*
- d. dersom lovbrøteren har fremkalt en tilstand som nevnt i § 291 bokstav b for å oppnå seksuell omgang.*

Straffeloven (2005) § 293. Grov voldtekt

Grov voldtekt straffes med fengsel inntil 21 år. Det samme gjelder dersom den skyldige tidligere er straffet for handlinger som nevnt i §§ 291, 294 eller 299.

Ved avgjørelsen av om voldtekten er grov skal det særlig legges vekt på om

- a. den er begått av flere i fellesskap,*
- b. den er begått på en særlig smertefull eller særlig krenkende måte, eller*
- c. den fornærmede som følge av handlingen dør eller får betydelig skade på kropp eller helse. Seksuelt overførbar sykdom regnes alltid som betydelig skade på kropp eller helse etter denne paragrafen.*

Lovutkastet § 295 Grov seksuell omgang uten samtykke

Grov overtredelse av § 294 straffes med fengsel inntil 15 år. Ved avgjørelsen av om overtredelsen er grov skal det særlig legges vekt på om handlingen er begått av flere i fellesskap eller på en særlig smertefull eller krenkende måte.

Straffen er fengsel inntil 21 år dersom den fornærmede som følge av handlingen dør eller får betydelig skade på kropp eller helse.

Straffelovrådet foreslår å fjerne minstestrafen. Også i grove tilfeller skal strafferammen reduseres fra 21 år til 15 års fengsel.

Under punkt 28.3. i lovforslaget redegjøres det for den langvarige politiske prosessen med å høyne straffene for voldtekt. Rådet redegjør også for debatten rundt sovevoldtekt og straff.

Rådet refererer bl.a. til en artikkel av Matningsdal:

«'Sovevoldtektene' er illustrerende. De varierer sterkt i alvorlighetsgrad fra edru menn som utnytter en sterkt beruset og sovende kvinne, til tilfeller hvor begge parter er omtrent like beruset, men mannen likevel er i stand til å gjennomføre et samleie. Straffen blir i begge tilfeller normalt den samme fire år fengsel som ifølge forarbeidene skal være straffenivået.»

Vi er enige i at for enkelte "sovevoldtekter" der partene kjenner hverandre og/eller det har vært en foranledning, kan 4 års ubetinget fengsel være uforholdsmessig høy straff. I andre tilfeller, hvor fornærmede har våknet opp med ukjent mann som voldtar henne, kan de psykiske skadevirkningene være så sterke at 4 år ikke fremstår som en uforholdsmessig straff.

Temaet sovevoldtekt og straffutmåling har vært gjenstand for offentlig debatt. Konsekvenser av for høy straff kan være at påtalemyndigheten lar være å ta ut tiltale, domstol eller påtalemyndighet nedsubsummerer til en annen bestemmelse eller at det fører til frifinnelse.

Forslaget fra rådet gir påtalemyndighet og domstol større grad av fleksibilitet ved utmåling av straff i disse sakene. Alminnelige straffutmålingsprinsipper vil tre frem og være avgjørende under utmålingen. På den annen side bør det gå tydelig frem av forarbeidene at dagens straffutmåling fortsatt skal være retningsgivende.

Trøndelag statsadvokatembeter er enig i at man kan fjerne minstestrafen og normalstraffene. Vi vil samtidig peke på at konsekvensene av dette må følges opp på sikt for å unngå utilsiktet nedgang i straffenivået.

5. Forslag om å senke seksuell lavalder fra 16 år til 15 år

Straffelovrådet foreslår å senke seksuell lavalder fra 16 år til 15 år. Rådet viser til at dette er foreslått tidligere og at det er gode argumenter både for og imot.

Rådet peker spesielt på at Sverige og Danmark har 15 års grense:

Den seksuelle lavalderen er forskjellig i ulike land, også i Norden. Finland har den samme seksuelle lavalderen som Norge, mens den seksuelle lavalderen i Danmark og Sverige er 15 år. På Island er den seksuelle lavalderen 14 år.

Rådet peker videre på at selvbestemmelsesretten finnes i flere regelsett:

Det kan i den forbindelse vises til at barns selvråderett over sin egen helsesituasjon i utgangspunktet er 16 år (medisinsk myndighetsalder). Dette betyr at helsehjelp til pasienter under 16 år som hovedregel forutsetter informasjon til og samtykke fra pasientens foreldre, jf. pasient- og brukerrettighetsloven (pbrl.) §§ 3-4 og 4-3.

I pbrl. § 3-4 andre ledd er det imidlertid gjort unntak fra denne hovedregelen ved at informasjonen likevel ikke skal gis til foreldrene når en pasient mellom 12 og 16 år ønsker dette «av grunner som bør respekteres». I slike tilfeller vil barnet kunne samtykke til helsehjelpen selv, jf. pbrl. § 4-3 første ledd bokstav c. Dette unntaket kan være aktuelt ved utskrivelse

Også andre lovbestemmelser om barns selvbestemmelsesrett opererer med 15 år som grense. Barneloven § 33 slår i samsvar med Grunnloven § 104 fast at barns selvråderett (i forholdet til foreldrene) skal være «stendig større [...] med alderen og fram til det fyller 18 år». Etter barneloven § 31 andre ledd skal det etter at barnet er fylt 12 år, «leggjast stor vekt på kva barnet meiner». Fra fylte 15 år «avgjer [barnet] sjølv spørsmål om val av utdanning og om å melde seg inn i eller ut av foreiningar.»

Vergemålsloven § 10 gir mindreårige som har fylt 15 år rettslig handleevne til selv å inngå arbeidsavtale. Etter lovens § 12 «råder en mindreårig selv over de midler som han eller hun har tjent ved eget arbeid eller virksomhet etter fylte 15 år.»

En vil peke på at rådet ikke har vurdert regelsettet om fornærmede i straffeprosessloven og sammenhengen med vernet av fornærmede under 16 år. Dette gjelder regelsettet om tilrettelagte avhør, jf straffeprosessloven § 239, jf § 298 hvoretter tilrettelagte avhør skal benyttes ved avhør av vitner under 16 år. Avhøret trer i stedet for personlig oppmøte når vitnet er under 16 år. Det følger også av straffeprosessloven § 128 at et barn under 16 år som avhøres som vitne skal verger få anledning å være tilstede.

Rådet har heller ikke vurdert jevnbyrdighetsregelen når det gjelder den seksuelle selvråderetten. Er det mulig å utvide denne når det gjelder aldersskillet slik at det blir større spillerom for barnet å utøve seksuell selvbestemmelsesrett innenfor egen aldersgruppe? En bør utrede hvilke overgripere 16-årsregelen verner mot når en trekker inn jevnbyrdighetsregelen.

Videre peker rådet på at seksuell utnyttelse av barn mellom 15 til 16 år vernes av andre bestemmelser. Dette gjøres uten at det vurderes hvilke gruppe barn som faller utenom vilkårene i bestemmelsene. Det er strenge vilkår før straffansvar kan gjøres gjeldende og det kan stilles spørsmål om vernet av barnet er godt nok dersom seksuell lavalder reduseres.

Trøndelag statsadvokatembeter mener at dette er et politisk spørsmål, hvor grunnlaget må utredes nærmere før avgjørelse.

6. Barn under 15 år – endringer under forutsetning at kriminell lavalder senkes

6.1. Lovforslaget § 299, endring av straffeloven (2005) § 299 c)

Straffeloven (2005) § 299. Voldtekt av barn under 14 år

Med fengsel inntil 10 år straffes den som

c. foretar kvalifisert seksuell handling med barn under 14 år.

§ 299 Grov seksuell berøring av barn under 15 år mv.

Grov overtredelse av § 298 straffes med fengsel inntil 6 år. Ved avgjørelsen av om overtredelsen er grov skal det særlig legges vekt på berøringens karakter, om det er benyttet vold eller truende atferd og den fornærmedes alder.

Vi vil peke på at det ikke er lenge siden kvalifisert seksuell handling ble tatt inn i voldtektsbestemmelsen. Det er et spørsmål om det er hentet inn nok informasjon om erfaring med bruk av bestemmelsen, før den nå foreslås endret.

Strafferammen foreslås også senket uten begrunnelse fra rådet.

Utover dette fremstår den språklige endringen og inndeling av simpel og grov berøring som fornuftig.

Under forutsetning av reform av seksuallovbruddskapittelet, tiltrer vi forslaget.

6.2.Lovforslaget § 300, endring av straffeloven (2005) § 299 a) og b) samt § 303

Straffeloven (2005) § 299. Voldtekt av barn under 14 år

Med fengsel inntil 10 år straffes den som

a. har seksuell omgang med barn under 14 år,

b. får et barn under 14 år til å utføre handlinger som svarer til seksuell omgang med seg selv, eller

Straffeloven (2005) § 304. Seksuell handling med barn under 16 år

Den som foretar seksuell handling med barn under 16 år, straffes med fengsel inntil 3 år, hvis forholdet ikke rammes av § 299.

§ 300 Seksuell omgang med barn under 15 år

Den som har seksuell omgang med barn under 15 år, straffes med fengsel inntil 10 år.

På samme måte straffes den som får barn under 15 år til å ha seksuell omgang med en annen, eller til å utføre handlinger som svarer til seksuell omgang med seg selv.

Det har skjedd en utvikling i nettovergrepssaker hvor antallet fornærmede kan være stort.

I de tilfeller hvor den seksuelle omgang er likestilt med samleie vil strafferammen etter 2005-loven § 299 jf. § 300 være 15 år, noe som igjen gir 21 år jf. § 79 a. I forslaget til ny lov § 300 vil strafferammen være 10 år i disse tilfellene, med mindre forholdet kan subsumeres under forslaget til ny § 301. Ny § 301 har ingen straffskjerpelse i de tilfeller hvor den seksuelle omgang er likestilt med samleie. Vi vil med andre ord få en maksimal strafferamme på (kun) 16 år i tilfeller hvor kun ny § 300 kommer til anvendelse, contra 21 år i dag.

Vår erfaring er at dette ikke er tilstrekkelig i de store nettovergrepssakene og at foreslått strafferamme i liten grad tar høyde for en eventuell utvikling også av disse sakene. Som eksempel nevnes LF-2022-11427 hvor straffen ble satt til 15 år, dvs. helt i øvre sjikt av strafferammen selv om § 79 a kom til anvendelse.

Vi ser på denne straffereduksjonen som en utilsiktet konsekvens av regelendringene. Vi tilrår derfor en ytterligere konsekvensutredning av rådets forslag på dette området, herunder sett hen til utviklingen av nettovergrepssaker.

En kan ikke se at rådet har vurdert serieovergrepsbestemmelsen som riksadvokaten foreslo innført i 2020. Å møte nye utfordringer samfunnet står ovenfor på grunn av bla teknologisk utvikling er viktig for å lage et oppdatert regelverk. Ny serieovergrepsbestemmelse bør utredes nærmede.

Trøndelag statsadvokatembeter vil derfor tilråde å utrede området ytterligere dersom man ønsker regelendringer.

6.3.Lovforslaget § 304, endring av straffeloven (2005) § 311

Straffeloven (2005) § 311. Fremstilling av seksuelle overgrep mot barn eller fremstilling som seksualiserer barn

Med bot eller fengsel inntil 3 år straffes den som

- a. produserer fremstilling av seksuelle overgrep mot barn eller fremstilling som seksualiserer barn,*
- b. utgir, tilbyr, selger, overlater til en annen, gjør tilgjengelig eller på annen måte søker å utbre fremstillinger som nevnt i bokstav a,*
- c. anskaffer, innfører eller besitter fremstillinger som nevnt i bokstav a, eller forsettlig skaffer seg tilgang til slikt materiale,*
- d. holder offentlig foredrag eller istandbringer offentlig forestilling eller utstilling av fremstillinger som nevnt i bokstav a, eller*
- e. forleder noen under 18 år til å la seg avbilde som ledd i kommersiell fremstilling av rørlige eller urørlige bilder med seksuelt innhold.*

Med barn menes i denne paragrafen personer som er eller fremstår som under 18 år.

Den som uaktsomt foretar handling som nevnt i første ledd, straffes med bot eller fengsel inntil 6 måneder. På samme måte straffes den innehaver eller overordnede som forsettlig eller uaktsomt unnlater å hindre at det i en virksomhet blir foretatt handling som nevnt i første ledd.

Straffen kan falle bort for den som tar og besitter et bilde av en person mellom 16 og 18 år, dersom denne har gitt sitt samtykke og de to er omtrent jevnbyrdige i alder og utvikling.

Bestemmelsen rammer ikke fremstillinger som må anses forsvarlige ut fra et kunstnerisk, vitenskapelig, informativt eller lignende formål.

§ 304 Fremstilling av seksuelle overgrep mot barn eller fremstilling som seksualiserer barn

Med bot eller fengsel inntil 3 år straffes den som

- a)produserer fremstilling av seksuelle overgrep mot barn eller fremstilling som seksualiserer barn,*
- b)utgir, tilbyr, selger, overlater til en annen, gjør tilgjengelig eller på annen måte søker å utbre fremstillinger som nevnt i bokstav a,*
- c)anskaffer, innfører eller besitter fremstillinger som nevnt i bokstav a, eller forsettlig skaffer seg tilgang til slikt materiale,*
- d)holder offentlig foredrag eller istandbringer offentlig forestilling eller utstilling av fremstillinger som nevnt i bokstav a, eller*
- e)forleder noen under 18 år til å la seg avbilde som ledd i kommersiell fremstilling av rørlige eller urørlige bilder med seksuelt innhold.*

Med barn menes i denne paragrafen personer som er eller fremstår som under 18 år.

Den som uaktsomt foretar handling som nevnt i første ledd, straffes med bot eller fengsel inntil 6 måneder. På samme måte straffes den innehaver eller overordnede som forsettlig eller uaktsomt unnlater å hindre at det i en virksomhet blir foretatt handling som nevnt i første ledd.

Bestemmelsen rammer ikke fremstillinger som må anses forsvarlige ut fra et kunstnerisk, vitenskapelig, informativt eller lignende formål.

Bestemmelsene har nøyaktig samme innhold, med unntak av at dagens § 311 inneholder jevnbyrdighetsregel for det å ta og besitte bilde av barn.

Vi mener at en regel som angår overgrepssbilder/filmer m.m. av barn burde vært utredet grundigere. Rådet burde undersøkt om det hadde vært hensiktsmessig å gi bestemmelsen en mer moderne form og ny språkdrakt. Det burde vært undersøkt om det er behov for endringer for å imøtekomme nye teknologiske endringer, trender og utfordringer.

Rådet har endret jevnbyrdighetsregelen til også å omfatte deling av bilder. Dette begrunnes slik:

Etter rådets syn bør personer som er omtrent jevnbyrdige i alder og utvikling straffritt kunne ta, dele og besitte seksualiserte bilder av hverandre, dersom omstendighetene tilsier at handlingene ikke er krenkende. Rådet foreslår at det inntas en bestemmelse om dette i den foreslåtte bestemmelsen i § 305 om unntak for straffbarhet, se nærmere omtale av forslaget i punkt 33.

Vi mener det er betenkelig å sende ut signaler om at deling av overgrepssbilder (nakenbilder) er lovlig bare du er jevnbyrdig og at handlingen ikke er krenkende. Deling av bilder med denne type innhold er i dag en utfordring blant unge. For den som rammes kan deling ha stor innvirkning.

Etter Trøndelag statsadvokatembeters oppfatning bør ikke en slik regel innføres uten en konsekvensutredning av forslaget.

6.4.Lovforslaget § 307, endring av straffeloven (2005) § 295 c)

Straffeloven (2005) § 295. Misbruk av overmaktsforhold og lignende

Med fengsel inntil 6 år straffes den som skaffer seg eller en annen seksuell omgang, eller får noen til å utføre handlinger som svarer til seksuell omgang med seg selv ved

c. å utnytte en person under 18 år i en særlig sårbar livssituasjon.

§ 307 Seksuell utnyttelse av barn i en særlig sårbar situasjon

Med fengsel inntil 6 år straffes den som skaffer seg seksuell omgang med noen under 18 år ved å utnytte at vedkommende befinner seg i en særlig sårbar situasjon og derved har vesentlig nedsatte forutsetninger for å motsette seg handlingen.

Rådet uttaler dette om endringen av bestemmelsen:

Enhver sårbar situasjon er imidlertid ikke omfattet, jf. «særlig». Dette er tydeliggjort gjennom tilføyelsen i bestemmelsen om at fornærmede må ha vesentlig nedsatte forutsetninger for å motsette seg handlingen, se punkt 31.2.6. Vilkåret om utnyttelse i § 295 bokstav c er videreført. Vurderingstemaet er om gjerningspersonen fremgangsmåte fremstår som hensynsløs misbruk av situasjonen og fornærmedes vesentlig nedsatte forutsetninger for å motsette seg handlingen. Dette beror på en konkret vurdering, hvor blant annet barnets og gjerningspersonens alder og modenhet, relasjonen mellom partene og gjerningspersonens fremferd, herunder motivasjon og innstilling, vil kunne ha betydning. Bakgrunnen for fornærmedes sårbare situasjon kan også spille inn. Dette gjelder særlig hvis det er gjerningspersonen som har frembrakt sårbarheten med sikte på å skaffe seg seksuell omgang

Det nye vilkåret : "derved har vesentlig nedsatte forutsetninger for å motsette seg handlingen" vil innsnevre anvendelsesområdet for bestemmelsen. Rådet viser tilbake til forslaget § 293 som innehar samme forslag til vilkår:

Det er den hensynsløse utnyttelsen, hvor gjerningspersonens fremgangsmåte fremstår som misbruk av situasjonen og fornærmedes vesentlig nedsatte forutsetninger for å motsette seg den seksuelle omgangen, som gjør handlingen straffverdig. Om det foreligger slik utnyttelse, må vurderes konkret og knyttes til typetilfellene som fremgår av § 293 første ledd bokstav a til c.

Rådet innfører ved dette et strengt tilleggsvilkår som vil innsnevre anvendelsesområdet til bestemmelsen. Bestemmelsen er fra før av lite anvendt i praksis. Vi vil stille spørsmål ved om dette er en tilsiktet innskrenking og hvorfor dette anses nødvendig.

Trøndelag statsadvokatembeter fraråder endringen som er foreslått, da det antas den vil svekke vernet av sårbare barn.

7. Forslag om å avkriminalisere sexkjøp

Straffelovrådet foreslår å avkriminalisere sexkjøp. Også her mener Trøndelag statsadvokatembeter at rådet ikke har fanget opp all argumentasjon på området.

7.1.Utvikling – antall i prostitusjon

Å fastslå hvor mange som jobber i prostitusjon er vanskelig, spesielt da salg av sex foregår for det meste fra leiligheter og skjult for offentligheten.

Før sexkjøplovern trådte i kraft, og under diskusjonen om den skulle vedtas, var prostitusjon i bl.a. Oslo, men også flere steder i Norge dominert av utenlandske prostituerte. Fra rapporten "Crossing Borders"(oktober 2003) ble det anslått at det i Oslo var 600 prostituerte hvorav 2/3 utenlandske.

Årsrapporten fra Prosjekteret (hjelpetiltak for prostituerte i Oslo) har gitt opplysninger om antall brukere og nasjonalitet. I 2004 opplyste de at de hadde hatt kontakt med **885** utenlandske kvinner fra 50 forskjellige land.

Opplyst fra Prosjekteret pr. 10.10.2005, ble det opplyst at brukerne var på totalt **1308**, 426 norske og 882 utenlandske. Av disse 319 fra Nigeria.

Antallet fra Nigeria steg kraftig fra 3 brukere i 2003, 128 i 2004 og 319 i 2005. Disse prostituerte var veldig synbare i bybildet i Oslo midt på 2000-tallet

Prosjekterets årsrapporter fra 2019 til 2021 (tilgjengelig på Prosjekterets internettside) gir et bilde av nedgang blant brukerne.

I 2019 var det registrert **665** brukere, hvorav 25 % av brukerne var norske. De utenlandske brukerne var fra Nigeria, Bulgaria og Romania.

I 2020 var det registrert **535** brukere. Opprinnelsesland var ikke opplyst. På grunn av korona ble grensene stengt i mars 2020, og det ble nedlagt midlertidig forbud mot salg av sex.

I årsrapporten fra 2021 ble det opplyst at fra 2019 til 2021 gikk antall brukere ned med 40%. Dvs til ca **400** brukere. Andel utenlandske er ikke opplyst. Årsrapport for 2022 er ikke tilgjengelig på internett.

7.2. Bestemmelsen om sexkjøp av personer over 18 år

Straffeloven (1902) § 202 a trådte i kraft 1. januar 2009. Den ble videreført i straffeloven (2005) i § 316.

Bakgrunnen for innføring av bestemmelsen følger av Ot.prp.nr 48 (2007-2008) pkt. 5.2.3.:

Departementet foreslår å videreføre høringsnotatets forslag om et generelt forbud mot kjøp av seksuell omgang eller handling. I likhet med et klart flertall av høringsinstansene mener departementet at det er nødvendig med et generelt forbud mot kjøp av seksuelle tjenester for å kunne ramme kjøp av seksuelle tjenester fra ofre for menneskehandel. Et generelt forbud vil også kunne bidra til å svekke rekrutteringen av nye kunder, og dermed hindre at prostitusjonsmarkedet stadig øker.

7.3. Andre lands rettstilstand – sexkjøp av personer over 18 år

I Norden er det kun Danmark som ikke har innført bestemmelse som omhandler kjøp av sex fra personer over 18 år. Sverige innførte bestemmelsen i 1999 på et kvinnepolitisk grunnlag, før migrasjonsprostitusjonen gjorde seg gjeldene. I Finland innførte de en bestemmelse som gjorde det forbudt å kjøpe sex av ofre for menneskehandel. Denne trådte i kraft 2006. På Island ble sexkjøp straffbart i april 2009.

Modellen der man tillater salg, men straffer sexkjøp, er også innført i Frankrike, Canada, Nord-Irland, Irland og Israel (kilde: Rett24)

7.4. Konvensjoner og internasjonale forpliktelser

Europarådets parlamentariske forsamlings Resolution 1983 (2014) har kommet med uttalelser og anbefaling, pkt 5 og 12.1.1.

5. Legislation and policies with regard to prostitution vary across Europe, ranging from legalisation to criminalisation of prostitution-related activities. In 1999, Sweden was the first country to criminalise the purchase of sexual services, with proven positive results in terms of reducing the demand for trafficking. Since then, other countries have followed the same path or have taken steps in this direction. At the same time, other member States have chosen to legalise both the sale and the purchase of sexual services, with the aim of reducing the attractiveness of this business for criminal organisations and improving the working conditions of sex workers, with limited results.

....

12. In the light of these considerations, the Assembly calls on Council of Europe member and observer States, Parliamentary Assembly observer States and partners for democracy, to:

12.1. as regards policies on prostitution:

12.1.1. consider criminalising the purchase of sexual services, based on the Swedish model, as the most effective tool for preventing and combating trafficking in human beings;

FN-konvensjonen mot grenseoverskridende organisert kriminalitet (Catoc) og tilleggsprotokollen om menneskehandel – Palermoprotokollen ble ratifisert av Norge i 2003.

Viktige elementer i denne var at Norge forpliktet seg til å forebygge og bekjempe handel med kvinner og barn, å beskytte og bistå ofre for handelen med full respekt for deres menneskelige rettigheter, samt å tilrettelegge for samarbeide mellom konvensjonspartene.

Å innføre forbud mot sexkjøp var i tråd med Norges internasjonale forpliktelser for å forhindre handel med mennesker.

7.5. Skadevirkning for menneskehandelofre

Da prostitusjonsmarkedet består av en blanding mellom de som opererer på egenhånd, og de som er organisert med bakmenn, er det av betydning å se på hva som er akseptert som skadevirkning av menneskehandel.

Se Rt-2010-733, om menneskehandel:

Pkt. 23,

Den sårbare situasjonen som ofre for menneskehandel til prostitusjon befinner seg i, har i de senere år vært gjenstand for økt oppmerksomhet også fra norske myndigheter. I regjeringens handlingsprogram mot menneskehandel (2006–2009) «Stopp menneskehandelen» er det på side 6 uttalt:

«Det er viktig å merke seg at frykt for utsendelse, sanksjoner mot familie eller redsel for å bli sosialt utstøtt på hjemstedet utgjør viktige forutsetninger for bakmenn og hallikers mulighet til å utøve kontroll over kvinnene. Å flytte en kvinne til et miljø hvor hun er kulturelt, språklig eller fysisk isolert og avskåret fra en rettslig identitet og tilgang til sosial trygghet og rettssikkerhet, gjør at hun blir sårbar og isolert fra samfunnet. I et fremmed land kan krisesentre og andre hjelpetiltak være vanskelige å bruke på grunn av språkproblemer og frykt for utsendelse. Manglende kunnskap om lover og rettigheter og liten tiltro til rettsystemet skaper avmakt og rettsløshet hos ofre.»

Pkt. 24,

Når det gjelder økt viten om skadevirkninger for ofre, nevner jeg studien «Stolen smiles: a summary report on the physical and psychological health consequences of women and adolescents trafficked in Europe», publisert i 2006. I rapportens konkluderende del heter det:

«Women suffer an extremely wide range of health problems, of which many are severe and enduring. It is therefore essential for women to have the appropriate assistance and support available that fosters their well-being, independence and reintegration.»

7.6. Evaluering av forbudet mot kjøp av seksuelle tjenester – Vista 2014/30

Straffelovrådet refererer dette fra Vistarapporten:

Forhold som taler i retning av å bruke kriminalisering for å ramme de delene av prostitusjonsmarkedet som er preget av utnyttelse, spesielt menneskehandel, er at dette kan gi politiet virkemidler de trenger for å identifisere, og derfor motarbeide, slik utnyttelse. FNs kvinnekonsventionskonvensjon stadfester at partene skal treffe alle tjenlige tiltak, herunder tiltak i lovs form, for å gjøre ende på enhver form for handel med kvinner og utnyttelse av kvinneprostitusjon. Forbudet mot kjøp av seksuelle tjenester fra voksne kan forstås som et virkemiddel i den sammenheng.

Forbudet mot kjøp av seksuelle tjenester fra voksne kan forstås som et virkemiddel i den sammenheng. Da forbudet mot kjøp av seksuelle tjenester fra voksne ble evaluert i 2014 var dette et moment polititjenestemenn beskrev som en fordel ved innføringen av bestemmelsen. Samtidig kan det stilles spørsmål ved om det er slik forbudet brukes. Siden innføringen av bestemmelsen har mindre menneskehandel for prostitusjonsformål enn tidligere blitt avdekket og straffeforfulgt, og så langt rådet har kjennskap til, er ikke denne framgangsmåten beskrevet som bakgrunn for sakene i rettspraksis om straffebestemmelsen mot menneskehandel i straffeloven § 257.

Trøndelag statsadvokatembeter har vist til nedgangen i antall prostituerte under punkt 6.1. Dette kan være den vesentligste årsaken til nedgangen i straffesaker som gjelder menneskehandel til prostitusjon.

Politiet har avhengig av ressursinnsats hatt etterforskningsinngang via sexkjøp i markedet. I tiden etter sexkjøpforbudet ble vedtatt, rapporterte politiet i Trondheim at de som møtte dem var prostituerte som fremsto som frivillige i markedet. Politiet fikk opplysninger at bakmenn ikke ønsket å operere i Trondheim på grunn av det økte fokuset.

Straffelovrådet refererer videre fra Vistarapporten at personer som selger seksuelle tjenester etter bestemmelsen ble innført, opplevde mer usikkerhet og frykt for vold og av hensyn til kunder og at de måtte operere på mer skjulte måter. Noe som igjen medførte at de nølte med å henvende seg til politiet hvis de anmeldte. Dette refererer rådet fra rapporten:

I evalueringen fra 2014 beskriver også personer som selger seksuelle tjenester at de etter at bestemmelsen ble innført opplevde mer usikkerhet og frykt for vold, og at de av hensyn til kundenes behov for ikke å bli identifisert av politiet, måtte operere på mer skjulte måter. Dette medførte også at de nølte med å henvende seg til politiet om de ble utsatt for lovbrudd. Politianmeldelse ville avsløre prostitusjonsaktiviteten deres, og derfor gjøre kundene sårbare, noe som igjen kunne svekke inntektsgrunnlaget.

Straffelovrådet har unnlatt å referere hovedfunnene inntatt på side 7 i Vistarapporten fra 2014:

Forbudet mot kjøp av seksuelle tjenester demper etterspørselen og bidrar dermed til å redusere omfanget av prostitusjon i Norge. Forbudet i kombinasjon med straffelovens § 202 (hallikparagrafen) og § 224 (lov mot menneskehandel) bidrar til å gjøre Norge til et mindre attraktivt land for prostitusjonsbasert menneskehandel enn det som ville vært tilfelle uten disse tre lovene og håndhevingen av dem. De økonomiske vilkårene for å drive med prostitusjon i Norge er blitt dårligere. Dette er i tråd med lovenes formål og dermed tilsiktede virkninger av lovene. Vi finner ingen indikasjoner på at volden mot prostituerte har økt som følge av sexkjøpsloven.

7.7. Er sexkjøpforbudet i strid med EMK art. 8, rett til privatliv?

Rådets utgangspunkt er forankret i EMK art. 8:

Rådet anbefaler at kjøp av seksuelle tjenester fra voksne avkriminaliseres. Hensynet til vernet av den enkeltes seksuelle selvbestemmelsesrett er et sentralt prinsipp for den strafferettslige reguleringen av seksualitet i dag.

Rådet henviser til:

Pretty mot United Kingdom der det fastslås at seksuallivet er vernet, som en del av den personlige autonomi, samt at den enkelte har rett til å forfølge aktiviteter som er fysisk og moralsk skadelig eller farlig for vedkommende.

Spørsmålet om kriminaliseringen av sexkjøp var tema under behandling i Høyesterett av "Sugardaddy-saken" HR-2022-2104-A, som gjaldt kjøp av sex fra fem unge jenter i aldersspennet 14 til 19 år. Domfelte var selv mellom 51 til 53 år på handlingstidspunktet.

Høyesterett har behandlet spørsmålet om forholdet til EMK art.8 grundig:

Pkt 34)

Det er videre anført fra As side at EMK artikkel 8 om retten til privatliv legger skranker på myndighetenes adgang til å kriminalisere seksuelle forhold, slik at handlingene av den grunn ikke er straffbare

Pkt 35)

Uttrykket «privatliv» i EMK artikkel 8 favner vidt, og det er ikke tvilsomt at også en persons seksualliv faller inn under bestemmelsen. Som utgangspunkt vil dette også omfatte seksuelle relasjoner, jf. blant annet EMDs dom 29. juli 2002 Pretty mot Storbritannia avsnitt 61, som imidlertid omhandlet andre problemstillinger.

Pkt 36)

Rekkevidden av EMK artikkel 8 på dette feltet er drøftet i Ot.prp.nr.48 (2007–2008), punkt 5.1.3. Departementet la her til grunn at EMK verner retten til å etablere og utvikle seksuelle relasjoner, men at den ikke omfatter muligheten til å skaffe seg seksuelle tjenester mot vederlag. Det er vist til at den seksuelle relasjonen i et slikt tilfelle er omgjort til en vare eller tjeneste, som ikke faller inn under artikkel 8.

Pkt. 37)

Det er ikke nødvendig for meg å konkludere i spørsmålet om hva som omfattes av artikkel 8, fordi jeg uansett mener at vilkårene for å gjøre inngrep i en eventuell rettighet er oppfylt etter EMK artikkel 8 nr. 2

Pkt 38)

Etter denne bestemmelsen kan det gjøres inngrep i retten til privatliv så lenge det har hjemmel i lov, har et legitimt formål og er nødvendig i et demokratisk samfunn. Det er ikke tvilsomt, og heller ikke omtvistet, at de to første vilkårene er oppfylt.

Pkt 39)

Når det gjelder det tredje vilkåret, synes det ikke å være avgjørelser fra EMD som kaster lys over spørsmålet om inngrepet er nødvendig i et tilfelle som vårt. Derimot gir internasjonale forpliktelser atskillig veiledning.

Konklusjonen var at sexkjøplovern ikke var i strid med EMK art 8.

Som en del av den menneskerettslige begrunnelse har straffelovrådet henvist til EMD-avgjørelsen, Pretty mot Storbritannia:

..... der det fastslås at seksuallivet er vernet, som en del av den personlige autonomi, samt at den enkelte har rett til å forfølge aktiviteter som er fysisk og moralsk skadelig eller farlig for vedkommende.

Pretty mot Storbritannia gjelder rett til å gi aktiv dødshjelp. Den omhandlet en meget syk kvinne og regelen i England-Wales som kriminaliserte det å gi aktiv dødshjelp. Som nevnt under den refererte "Sugardaddy-sak" pkt 35) uttaler Høyesterett at EMD-dommen omhandler andre problemstillinger enn det å kjøpe sex.

7.8.Gir andre bestemmelser like god effekt?

Rådet mener at forbudet mot hallikvirksomhet i § 315 kan være egnet til å begrense prostitusjonsmarkedet, som et uønsket fenomen i samfunnet og som en arena for potensiell utnytting.

Forbud mot hallikvirksomhet har Norge praktisert lenge. Denne bestemmelsen forhindret ikke at kvinner og barn ble transportert til Norge for menneskehandel, hverken før sexkjøploven trådte i kraft eller pr idag.

Fra Vistarapporten side 8:

Etterspørselen i Norge og inntjeningspotensialet i Norge er førende for tilbud av prostitusjon i Norge. Så lenge inntjeningsmulighetene i Norge er større enn i andre land, er det naturlig å forvente en vekst i tilbudet inntil markedet er på et lønnsomhetsnivå tilsvarende andre markeder i Europa. Utviklingen i resten av Europa med blant annet fallende lønnsomhet i flere sentrale prostitusjonsmarkeder utenfor Norge, ville med høy sannsynlighet fortsatt å øke tilstrømmingen av prostituerte til Norge. EU-landene er fremdeles preget av høy arbeidsledighet, lav økonomisk vekst og derfor lav vekst i folks inntekter.

Politiet ville også mistet et virkemiddel og en inngang som styrker handheving av hallikparagrafen og lov mot menneskehandel.

Risikoen og kostnadene for bakmenn (halliker og menneskehandel) ville dermed blitt redusert.

Vi anslår med stor grad av usikkerhet en økning på 15 prosent i forhold til 2008 i tilfellet uten sexkjøpslov, og en økning på 45 prosent sammenliknet med det omfanget vi faktisk har i dag.

Trøndelag statsadvokatembeter vil også peke på pkt 7.1. som viser at før sexkjøploven trådte i kraft økte handelen med Nigerianske kvinner kraftig. Norge har ingen internasjonale samarbeidsavtaler med Nigeria slik at et politisamarbeid med Nigeria kan være utfordrende. Å stoppe virksomheten styrt fra Afrika ved hjelp av hallikparagraf og menneskehandelparagraf slik rådet beskriver, vil være svært vanskelig for norsk politi og påtalemyndighet.

De fleste unge jentene fra Nigeria reiste ikke til Norge av fri vilje, men ble sendt av bakmenn i Nigeria som for eksempel truet familien i hjemlandet, hadde kjøpt jentene og/eller brukte religiøse metoder for å tvinge jentene.

7.9. Økonomiske konsekvenser av avkriminalisering av sexkjøp

Under straffelovrådets kapittel 37 om økonomiske konsekvenser av forslagene uttaler de følgende:

Rådets forslag om å avkriminalisere kjøp av seksuelle tjenester fra voksne og søskenincest antas å ha liten betydning for antall anmeldte, etterforskede og pådømte saker. De handlinger som må anses straffverdige, vil etter rådets forslag fortsatt være straffbare etter andre bestemmelser.

Rådet har ikke tatt de økonomiske konsekvenser på alvor når det gjelder virkningen av avkriminaliseringen, jf det usikre anslaget fra Vista på vekst i prostituerte på 45 %.

Ved en økning i menneskehandelfre og i antall menneskehandelsaker vil dette medføre et krav om økte ressurser til politi og påtalemyndighet. Avdekking og etterforskning i disse sakene er svært vanskelig og krever stor ressurs. Sakene må i de aller fleste tilfeller etterforskes internasjonalt, noe som er svært kostnadskrevenende. Ofre for menneskehandel må tas vare på med økonomisk og sosial bistand.

7.10. Konklusjon

Trøndelag statsadvokatembeter fraråder å avkriminalisere sexkjøp. Å avkriminalisere sexkjøp vil sende et klart signal til bakmenn i Europa og Afrika om at et meget lukrativt marked er åpent for transport av i hovedsak kvinner og barn for utnyttelse til prostitusjon i Norge.

Kaia Strandjord
Statsadvokat